

1. ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਲੋਂ ਪਾਸ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸੰਬੰਧੀ ਬਿਲ : ਕੀ ਖੱਟਿਆ?

ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ 'ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਆਫਸ਼ੀਅਲ ਲੈਂਗਵੇਜ (ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ) ਬਿੱਲ 2008 ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਹਿਲੇ ਬਿੱਲ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਵਿਚ ਦੋ ਨਵੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਹੀ ਜੋੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਸਿੱਟੇ ਬੜੇ ਦੂਰਗਾਮੀ ਹੋਣਗੇ। ਪਹਿਲੀ ਜੋੜੀ ਗਈ ਧਾਰਾ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਵਲ ਤੇ ਕ੍ਰੀਮੀਨਲ ਅਦਾਲਤਾਂ, ਸਾਰੀਆਂ ਰੈਵਨਿਊ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਰੈਂਟ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਿਸਦਾ ਸੰਗਠਨ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕਾਜ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ। ਦੂਸਰੀ ਜੋੜੀ ਗਈ ਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਦਫਤਰਾਂ, ਪਬਲਿਕ ਅਦਾਰਿਆਂ, ਬੋਰਡਾਂ, ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਅਤੇ ਦਫਤਰਾਂ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੱਤਰ ਵਿਹਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੋੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕੇਗੀ ਤੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਆਮ ਬੰਦੇ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਣੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇਗੀ। ਇਉਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ ਵਸੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਾਰਵਾਈ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵਧੇਰੇ ਸੂਝਵਾਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਪਣਿਆਂ ਮੁੱਕਦਮਿਆਂ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰ ਸਕੇਗੀ। ਧਿਆਨ ਇਹ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਫਾਰਸੀ ਲੱਦੀ ਜਾਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਲੱਦੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਿਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਮੰਤਵ ਹੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੂਸਰੀ ਜੋੜੀ ਗਈ ਧਾਰਾ ਵਿਚ ਇਕ ਕਮੀ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੇਵਲ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ? ਕੀ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗੀ ? ਇਹ ਇਸ ਜੋੜੀ ਧਾਰਾ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਮੰਤਵ ਵੀ ਸੀਮਿਤ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ। ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ 95% ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਤਰਮੀਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਠ ਡੀ ਧਾਰਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਿਵਲ ਸਰਵੀਸਿਜ਼ ਰੂਲਜ਼ 1970 ਅਨੁਸਾਰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਅਫਸਰ ਲਗਾਤਾਰ ਭਾਸ਼ਾ ਐਕਟ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਲਗਾਤਾਰ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਢੇਰ

ਅਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵਲੋਂ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਯੋਗ, ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇਗੀ। ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਿਲ ਵਿਚ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਦਫਤਰਾਂ ਦਾ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਫਸਰ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਰਿਕਾਰਡ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਜੇੜੀ ਗਈ ਧਾਰਾ ਅੱਠ ਬੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ (ਐਮਪਾਵਰਡ) ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਹਰ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਭੇਜੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਵਿੱਦਿਆ ਮੰਤਰੀ ਮੀਡੀਆ ਸਲਾਹਕਾਰ ਜਾਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵਲੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ, ਲੀਗਲ ਰਿਸੈਂਬਰਰੈਂਸਰ (ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਜ਼ੇ ਵਸੂਲਣ ਵਾਲਾ ਕਰਮਚਾਰੀ) ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦਾ ਸਕੱਤਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕੈਡਮੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰੈਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਦੋ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਅਤੇ ਚਾਰ ਜਨਤਾ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ। ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਬਿਲ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਨਿਰਣੇ ਯੋਗ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਕੋਈ ਮੰਤਰੀ ਜਾਂ ਵਿਧਾਇਕ ਕਰੇਗਾ ਜਿਸਦੀ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੋਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਗੇ-ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫਸਰ, ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਨੁਮਾਇੰਦਾ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰੇਗੀ), ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰੈਸ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਬਲਿਕ ਰਿਲੇਸ਼ਨ ਅਫਸਰ, ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੋ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਅਟਾਰਨੀ ਅਤੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਭਾਸ਼ਾ ਅਫਸਰ।

ਉਪਰੋਕਤ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਜਾਂ ਸੀਮਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਹਨ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ। ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਚੁਣੇ ਗਏ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਾਹਿਤ ਅਕੈਡਮੀ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੀ ਇਸਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਹੀ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਉਪਰੋਕਤ ਬਿਲ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਪਰ ਸਾਡੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਚ ਦੋ ਵੱਡੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਇਸਦੀਆਂ ਚੋਰ ਮੋਰੀਆਂ ਵੀ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਮਬੰਦ ਹੋ ਕੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਜ ਪੰਜਾਬ ਦੀ। ਜਾਗਦੇ ਰਹਿਣਾ ਬਣੀ.....

(ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਿੱਲ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਟਿੱਪਣੀ ਜਲਦ ਬਾਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਜਾਣ ਤੇ ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਕਹੀਆ ਗਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੱਚੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਰਾਈਵੇਟ ਅਦਾਰੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਇਸ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਗੋਂ ਕਈ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲ ਅਜੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਅਫ਼ਸਰ ਅਮਲਾ ਅਜੇ ਵੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਲਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਹੋਰ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋ ਕੇ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲੜ ਕੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।)